

Schriftlezing: Jona 2

Tekst: idem

Ps. 42:1,4,5

Ps. 50:7,11

Ps. 88:1,4,6

Ps. 30:1,2,6,7

Ps. 16:3,4,5

Gehouden te: Baflo, 02-10-11 (9.30 u.)

Thema: Jona's psalm uit de buik van de vis

Gemeente van onze Heer Jezus Christus, broeders en zusters, jongens en meisjes,

1. Echte psalm?

Jona had geen waterdichte laptop of I-pad bij zich, toen hij in zee plonsde en werd opgevangen door de grote vis van de HEER. En opgeslokt om daar drie dagen en drie nachten te zitten. Zelfs geen rolletje perkament met een schrijfbriet had hij bij zich. Toch maakte hij een psalm in de buik van de vis.

De Bijbel vertelt:

"Toen begon hij in de buik van de vis tot de HEER, zijn God, te bidden:..."

En dan volgt daar een heel mooie en intense gebedspsalm. Nog in dichtvorm geschreven ook.

Uiteraard heeft Jona dat later, toen hij weer in het land van de levenden was, zo geformuleerd en opgeschreven. Of laten opschrijven. En zo is het dan in ons boek Jona opgenomen en in de Bijbel terecht gekomen. Inspiratie en leiding van de Heilige Geest zonder enige twijfel.

Er wordt wel gezegd door allerlei bijbelverklaarders: 'Jona's psalm is een bestaand lied geweest, dat de schrijver een plaats in deze novelle heeft gegeven. Omdat het heel goed weergeeft wat Jona heeft gedacht en gevoeld. Maar het is niet echt van Jona zelf.'

En dat verhaal van die grote vis, die een mens opslokt, die daar dan ook nog drie volle dagen verblijft, dat kan helemaal niet. En dat in de buik van een vis een lied in je opkomt en dat je in dat lied de tempel van God noemt Dat wil er bij veel mensen echt niet in.

'Toen Jona in de walvis zat', dat is slechts een oud kinderversje bij het jonassen. Meer niet. En waarheidsgehalte heeft het ook niet

Maar de Bijbel vertelt het wel. Als een waargebeurd wonder van God. In zijn algemeenheid wordt er in dit Bijbelverhaal over Jona grote nadruk op gelegd, dat de HEER de regie en de opperheerschappij heeft en houdt. Bij alle dingen die hier gebeuren. Dat Hij beschikt – een storm, een grote vis, een wonderboom en een worm – en dat Hij handelt, dat Hij redt.

Zover komt Jona in zijn gebed ook aan het slot:

"Het is de HEER die redt!" (vs. 10)

Dat is de dragende belijdenis in dit gebed. Dat geeft de grondtoon aan van deze Jonaspsalm.

We lezen en overwegen vanmorgen / vanmiddag:

Jona's psalm uit de buik van de vis

Ik geef de rest van de preek structuur rond drie kernachtige werkwoorden: roepen, reageren en redden.

Ze lopen hier en daar wel in elkaar over. Dat zij dan maar zo.

2. Roepen

Toegegeven, in Jona's psalm klinken heel wat woorden en noties uit andere psalmen door. Ik heb dat stem gegeven bij de keus van de psalmen in de liturgie van deze dienst. Het had gemakkelijk ook een andere keus kunnen zijn. Ik telde meer dan vijftien verwijzingen.

Dat allerlei psalmwoorden meeklinken is niet zo vreemd voor een gelovig iemand. Want bepaalde uitdrukkingen en beelden waren kenmerkend voor het geloof van vrome Israëlieten.

En, als je, in nood gezeten, geen uitkomst ziet en niet weet wat je tegen God zeggen moet, dan val je terug op woorden en liederen, die je vroeger hebt geleerd. Psalmen die je vertrouwd zijn en waarmee je geleerd hebt de God de HEER aan te roepen. Vergelijk het – een heel andere situatie – met bejaarde gelovigen die dement geworden zijn of mensen die onbereikbaar zijn in coma. Je kunt soms alleen bij hen binnenkomen door het zingen of reciteren van oude psalmen en liederen. Dat geeft nog herkenning: ogen lichten op, lippen gaan mee bewegen. En een gebroken stem zingt mee...

Ik denk dat zo iets bij Jona ook het geval is. Met vertrouwde woorden en beelden roept hij de HEER aan. Als een echte gelovige.

Dat is wel opvallend, overigens, als je er goed over nadenkt. Jona is een Zebuloniet uit Gat-Hachefer. Burger van het Tienstammenrijk, waar de beeldendienst in Dan en Betel de toon aangeeft, sinds Jerobeam I. Maar Jona is als gelovige blijkbaar georiënteerd gebleven op de tempel in Jeruzalem, op de dienst van de HEER daar. Zijn psalm getuigt ook van zijn verlangen naar de HEER en zijn dienst in die tempel. Niet het heiligdom in Dan, dat veel dichterbij was.

Zulke gelovigen van wie het hart trok naar Gods eigen heiligdom in Jeruzalem waren er toch nog kennelijk in Noord-Israël. En Jona is er een van.

Jona was zijn geloof dus niet kwijt, ook al was hij weggevlucht van de HEER en wilde hij de opdracht van de HEER ontwijken door naar Tarsis te vertrekken. Dat is het dubbele van Jona, wat voor ons als gelovigen vandaag nog steeds heel herkenbaar is. Oprecht geloven en toch weg willen van de opdrachten van de HEER.

In de buik van de grote vis begint Jona *"tot de HEER, zijn God, te bidden."*

Dat klinkt heel intiem en vertrouwd: de HEER, zijn God. Het tekent de geloofsband van Jona met de HEER.

Het klinkt ook tegen de achtergrond van hoofdstuk 1. De verschrikte woorden van de schipper tot de slapende Jona: *"Wat lig jij hier te slapen! Sta op, roep je God aan!"* (Jona 1:6) En de zeelui hebben allemaal tot hun god geroepen.

Jona doet het pas, tot zijn God roepen, als hij naar de zeebodem zinkt. En hij geeft dat roepen echt stem, als hij in de buik van de vis zit en daar tot bezinning komt. Het roepen tot God, het schreeuwen om hulp, daar zet Jona's psalm mee in. Zoals meerdere psalmen. Ik noem een heel bekende psalm, Psalm 130:1,2:

*"Uit de diepte roep ik tot u, HEER,
Heer, hoor mijn stem,
wees aandachtig, luister
naar mijn roep om genade."*

Jona dicht biddend:

*"In mijn nood roep ik de HEER aan
en hij antwoordt mij.
Uit het rijk van de dood schreeuw ik om hulp -
u hoort mijn stem!"* (Jona 2:3)

Dat is nog intenser en heftiger dan in Psalm 130. De diepte voor Jona is: de diepte van de zee, waarin hij bezig was te verdrinken. Het is voor hem het rijk van de dood, waarin hij verzinkt. In vers 7 zegt hij:

*"Ik zink tot de bodem, waar de bergen oprijzen,
naar het rijk dat zijn grendels voorgoed achter mij sluit."*

Zo heeft Jona het beleefd. "Ik ga dood, als de HEER mij niet redt, mij niet genadig is." Hij beschrijft dat heel plastisch en tegelijk heel reëel. En hij benadrukt dat de HEER het deed, ook al hebben de zeelieden hem opgepakt en overboord gesmeten.

*"U slingerde (U jonaste, zeggen we bijna.) mij de diepte in, naar het hart van de zee.
Door kolkend water ben ik omgeven,
zwaar slaan uw golven over mij heen."*

Zo was het echt. Misschien heeft Jona nog even geprobeerd te blijven drijven. Maar dat lukt niet bij metershoge golven, die je optillen en over je heen slaan. En je wordt meegesleurd de diepte in. Het zijn de golven van de HEER. Zo benoemt de dichter van Psalm 42 het ook.

Muren van water zijn het. En Jona raakt met zijn hoofd verward in het zeewier. Het verstikte hem bijna, zegt hij. Hij kon geen adem meer krijgen.

Zo roept hij de HEER aan. Hij schreeuwt zonder woorden. Want kopje onder kun je geen geluid uitbrengen. Jona roept en roept en schreeuwt om hulp. Vanuit het dodenrijk naar God in zijn tempel, naar de HEER in de hemel.

Ongetwijfeld zijn de mooie formuleringen van de smeekbede van later tijd, toen Jona weer met beide voeten op de grond van het heilige land stond. Maar dit was zijn gebed uit de diepte. Heel echt, heel heftig, heel intens.

*"Nu mijn levensadem mij verlaat
roep ik u aan, HEER,
en mijn gebed komt tot u
in uw heilige tempel."* (Jona 2:8)

Dat is echt roepen op het randje van de dood.
Hooft God dat? Luistert de HEER?

3. Reageren

Hooft God? Reageert de HEER op het roepen van Jona? Op het roepen van de gelovigen in hun nood?

Jona weet zeker van wel. Dat is bijna het eerste wat hij belijdt in zijn psalm.

*"In mijn nood roep ik de HEER aan
en hij antwoordt mij.
Uit het rijk van de dood schreeuw ik om hulp -
u hoort mijn stem!"*

Dat is Jona's psalm in een notendop. De HEER antwoordt mij. Hij reageert inderdaad. Niet direct met woorden. Jona hoort geen stem van de HEER. Hij krijgt nu ook niet een nieuwe profetie door.

God reageert door te handelen. Bij voorbaat al. God beschikte een grote vis. Hij dirigeerde die precies naar de plek, waar Jona met een net van zeewier om zijn hoofd naar de zeebodem zonk.

"De HEER liet Jona opslokken door een grote vis."

Dat was het eerste antwoord van God op Jona's geroep uit het dodenrijk.

*"Maar u trekt mij levend uit de dood omhoog,
o HEER, mijn God!"* (Jona 2:7b)

Het zeewater is voor Jona niet minder dan het dodenrijk. De grote vis staat voor zijn voorlopige redding. En de buik van de vis is voor hem als het ware een baarmoeder, waar hij van God nieuw leven heeft ontvangen. En na drie dagen en drie nachten wordt hij opnieuw geboren. Opgetrokken uit de dood en weer in het land van de levenden gezet. Door God de HEER zelf.

Zo reageert de HEER op Jona en zijn geroep. Zo ervaart Jona het al in de buik van de vis: "Ik leef nog. Of, ik leef weer!"

Onze Heer Jezus Christus sluit onder andere hierbij aan, als Hij spreekt over de drie dagen en de drie nachten die hij, de Mensenzoon, zal doorbrengen in het graf. En daarna weer opstaan uit de dood. En dat noemt onze Meester 'het teken van Jona'. Hij zegt op een gegeven moment in een discussie met de farizeeën en schriftgeleerden, die hem vragen om een teken:

"Dit is een verdorven en trouweloze generatie. Ze verlangt een teken, maar zal geen ander teken krijgen dan dat van de profeet Jona."

Want zoals Jona drie dagen en drie nachten in de buik van een grote vis zat, zo zal de Mensenzoon drie dagen en drie nachten in het binnenste van de aarde verblijven.” (Mat. 12:39,40)

Onuitgesproken gedachte daarbij: Dan zal de Mensenzoon ook weer uit de dood opgetrokken worden. Net als Jona op zijn manier.
Overigens gaat het Jezus bij dat ‘teken van Jona’ om meer dan alleen de drie dagen en drie nachten in dood en graf en de opstanding daarna, als legitimatie van Gods kant voor de missie van de Mensenzoon.
Ook de reactie van Jezus’ generatie op zijn boodschap is hierbij in beeld, in vergelijking met de reactie van de mensen van Nineve op de prediking van Jona. (Komt in hoofdstuk 3 nader aan de orde.) Nineve bekeert zich. De mensen van Jezus’ volk en generatie weigeren dat in overgrote meerderheid.
Terwijl ze in Jezus iemand bezig zien die meer is dan Jona.

Kort gezegd, Jona heeft een ‘opstanding’ uit de dood meegemaakt. ‘Opstanding’ tussen hoge komma’s.
Jona was zinkende en stervende. Hij weet het. Het is het gevolg van zijn eigen zonde en ongehoorzaamheid. Maar hij roept de HEER aan.

*“Nu mijn levensadem mij verlaat
roep ik u aan, HEER,
en mijn gebed komt tot u
in uw heilige tempel.” (Jona 2:8)*

Jona weet het zeker: mijn gebed komt bij God de HEER aan. Kijk maar, Hij antwoordt. God reageert.

Over reageren gesproken.
Jona reageert op zijn beurt weer op wat de HEER doet. Zijn psalm is daar in het algemeen al een uiting van. Want als God hem niet had gered, dan had Jona voorgoed gezwegen. En hadden wij deze psalm van Jona niet kunnen lezen en overwegen.
Maar ook in de psalm reageert de profeet naar de HEER toe. Vers 9 en 10:

*“Zij die armzalige afgoden vereren,
verlaten u, trouwe God.
Maar ik zal mijn stem in dank verheffen
en u offers brengen;
mijn geloften los ik in.”*

Jona zegt en doet, wat de zeelieden ook deden. God aanroepen, hem geloften doen en hem een offer brengen.
Dat is Jona’s voornemen ook. Zo dankbaar is hij voor wat hij nu al aan redding van Gods kant ervaren heeft. Wanneer hij straks weer levend in de tempel van de HEER mag komen, dan zal hij zijn geloften inlossen en aan God geven wat hij heeft toegezegd: dankoffers met woorden en met de daad.

Of Jona dat ook werkelijk heeft gedaan, vertelt de Bijbel ons niet. Dat blijft dus tussen God de HEER en zijn profeet Jona.

Ik moet op dit punt van de preek denken aan de eerste zondag van het laatste deel van de Heidelbergse Catechismus, met als opschrift 'Onze dankbaarheid'.

*"Nu wij uit onze ellende, zonder enige verdienste van onze kant, alleen uit genade door Christus verlost zijn, waarom moeten wij dan nog goede werken doen?
- Omdat Christus ons niet alleen met zijn bloed gekocht en vrijgemaakt heeft, maar ons ook door zijn Heilige Geest vernieuwt tot zijn beeld, opdat wij met ons hele leven tonen dat wij God dankbaar zijn voor zijn weldaden en opdat Hij door ons geprezen wordt."*

Dat kunnen we in elk geval ook van Jona's psalm leren. Misschien was Jona's gelofte wel: 'Heer, als u mij redt en terugbrengt in uw tempel, dan zal ik uw opdrachten uitvoeren en naar Nineve gaan. Ik zeg u daarbij dit als offer toe...' Vul maar in.

Dat heet reageren op je redding.

Ons laatste kernachtige werkwoord komt nu.

4. Redden

Dat redden kwam in de preek al aan de orde. God reageert door Jona te redden.

Daar komt hij in zijn psalm dan ook uit, zoals een melodie of een muziekstuk altijd op de grondtoon eindigt.

"Het is de HEER die redt!"

Wat moet je hier nu nog van zeggen? Verwonder u maar en wees dankbaar voor de redding van Jona. Voor uw eigen redding.

O ja, dit nog. 'Het is de HEER die redt', dat is ook de boodschap en de les voor de hoorders en de lezers, in Israël in Jona's dagen, met hun beeldendienst. Voor de mensen in Nineve en de andere volken. Voor bijbellezers en gelovigen van vandaag evengoed.

Geen armzalige afgoden vereren dus. Maar God de HEER alleen. Hij die in de Mensenzoon Jezus Christus de Redder bij uitstek is.

"Het is de HEER die redt!"

Dat is ook de werkelijkheid van het laatste vers van ons hoofdstuk:

"Toen, op bevel van de HEER, spuwde de vis Jona uit op het land." (Jona 2:11)

God maakt Jona's redding compleet. Hij wordt weer in het land van de levende neergezet. Uit de dood opgetrokken in een nieuw leven.

Waarom? Wel, de boodschap van oordeel, van genade en van redding moet wel naar Nineve en de volken. Zij moeten horen van de HEER die redt.

Jona kan zijn graf niet vinden in de zee, want Jona moet naar Nineve. Zo krachtig is het woord van de HEER.

Het graf kan Jezus niet vasthouden, want de boodschap van de redding en de Redder moet de volken bereiken. Zo krachtig zijn het woord en de Geest van de HEER. Het is de HEER die redt!

Amen.